

у тому числі за рахунок власних коштів: тис. грн %	1653986 83,9	2141819 71,1	2148414 70,2	501451 77,2	5045391 87,7	418869 85,9	732864 76,6	335905 59,5	471176 68,1	713815 69,5
держбюджету тис. грн %	55791,2 2,8	45455,6 1,5	92967,6 3,0	63379,2 1,4	28056,8 0,5	1745,1 0,4	– –	1387,5 0,2		1849,6 0,2
місцевих бюджетів тис. грн %	2625,4 0,1	2563,1 0,1	3067,6 0,1	1562,2 0,0	14923,4 0,3	1554,4 0,3	– –	17 0	-	-
Позабюджетних фондів тис. грн %	23529,6 1,2	6329,9 0,2	534,8 0,0	640,5 0,0	251,4 0,0	– –	– –	– –	-	-
вітчизняних інвесторів тис. грн %	34916,1 1,8	58675,1 1,9	111961 3,7	10580,1 0,2	79635,7 1,4	90 0,02	5321,5 0,5	27849 4,9	4451,3 0,6	8289,2 0,8
зарубіжних інвесторів тис. грн %	58545,8 3,0	264119 8,8	130019 4,2	112431 2,5	157940 2,7	28150 5,8	102582 10,7	94031 16,7	25190 3,6	97621 9,5
кредитів тис. грн %	118917 6,0	380193 12,6	551136 18,0	806406 17,8	409690 7,1	24086 4,9	112981 11,8	104366 18,5	175101 25,3	204881 20,0
інших тис. грн %	23045,8 1,2	114692 3,8	21748,7 0,7	38167,7 0,8	15675,3 0,3	12974 2,7	3492,3 0,4	626 0,1	16414 2,4	-

Складено і розраховано за джерелами: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. - К.: Держкомстат України – 2002, с. 181; НІДУ – 2004, с. 213-215; НІДУ – 2005, с. 218

Частка харчової промисловості в усій промисловості України за обсягами фінансування інноваційної діяльності складала в 2001 р. 24,7%, у 2002 р. – 31,8, в 2003 р. – 18,4%, в 2004 р. – 15,3%, в 2005 р. – 17,8 %. Особливості кількісних та якісних характеристик інноваційних витрат підприємств харчової промисловості багато в чому визначаються умовами фінансування інновацій, що склалися в Україні. Головним його джерелом протягом останніх років залишаються власні кошти підприємств, але їх частка на протязі 2001–2003 рр. зменшується з 85,9% до 59,6% і підвищується вкладення коштів вітчизняних інвесторів з 0,02% в 2001 р. до 4,9% у 2003 р., зарубіжних інвесторів з 5,8% до 16,7% та надання кредитів з 4,9% до 18,5%. А з 2004 року знову підвищується частка власних та інших коштів в 2004 р. їх частка становила – 68,1%, в 2005 р. – 69,5%, також в 2004 р. підвищується частка кредитів до 25,3%, що на 6,8% більше в порівнянні з 2003 р. та зменшуються частка коштів зарубіжних інвесторів до 3,6 %, що в 4,6 рази менше порівняно з попереднім роком та вітчизняних інвесторів до 0,6%, що в 8,2 рази менше порівняно з 2003 р. У структурі загального обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств

харчової промисловості за джерелами у 2005 році в порівнянні з 2004 роком значних змін не відбулося: тільки збільшилася на 5,9 % частка вкладень зарубіжних інвесторів та зменшилася на 5,3% частка наданих кредитів підприємствам харчової промисловості. Всі інші джерела фінансування інноваційної діяльності залишилися майже на тому ж рівні, що і в 2004 році.

Фінансування інноваційної діяльності у харчовій промисловості здійснювалось у незначних обсягах за рахунок державного бюджету тільки у 2001 р. (0,4 % до загального обсягу), 2003 р. (0,2 %) та 2005 р. (0,2 %), у 2005 р. на суму 1849,6 тис. грн. Із місцевих бюджетів інноваційна діяльність фінансувалась на 0,3 % у 2001 р. та на 0,003 % (17 тис. грн) у 2003 р. З позабюджетних фондів інноваційна діяльність у харчовій промисловості не фінансувалась. За рахунок інших джерел фінансування інноваційної діяльності у харчовій промисловості здійснювалось протягом 2001-2004 рр., питома вага цього джерела фінансування у загальному обсязі була найвищою 2,7 % у 2001 р., а найнижчою – 0,1 % у 2003 р. Таким чином, фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також позабюджетних фондів майже припинилось, що змусило підприємства компенсувати їх нестачу в більшості своїй за рахунок кредитних та власних коштів.

На жаль, майже всі українські підприємства харчової промисловості залишаються не привабливими як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Це пов'язано насамперед з недосконалістю нормативно-правовою базою та часовою тривалістю окупності вкладених коштів. Низька питома вага підприємств, що фінансували інноваційну діяльність за рахунок кредитів, свідчить про недосконалість податкової та кредитної політики держави, неспроможність банківської системи України за сучасних умов виконувати кредитування реального сектора, наслідком чого є нестача обігових коштів, що унеможлиблює інноваційно-інвестиційний процес.

Зовнішні джерела досить вибагливо ставляться до інноваційних об'єктів інвестування, а переваги віддають малоризикованим інвестиціям, які приносять стабільний високий прибуток. Вітчизняні інвестори, як свідчать дані табл. 2, взагалі не поспішають вкладати кошти в інноваційну діяльність підприємств харчової

промисловості. Стабільним залишається лише фінансування інновацій за рахунок власних коштів, хоча не у всіх підприємств харчової промисловості таких коштів вистачає, зокрема, це стосується підприємств цукрової галузі, які є не привабливими як для іноземних, так і для вітчизняних інвесторів.

Із-за невігоди кредитування ризикових робіт або нового виробництва, яке не дає швидкої віддачі, банки не вкладають гроші в нові розробки. Як правило, кредити банків носять короткостроковий характер, даються під оборотні кошти, а відсотки по ним сильно завищені. Це багато в чому ускладнює реалізацію інноваційних планів підприємств. Але не дивлячись на це, окремі підприємства користуються їх послугами через безвихідність положення, зокрема, це стосується підприємств молочної галузі, хлібопекарської галузі та підприємств виробництва напоїв. З іншого боку, самі підприємства свідомо уникають навіть доступних кредитів. Це обумовлено високим банківським відсотком, жорсткими умовами надання кредиту.

Фінансування інновацій за рахунок зовнішніх джерел, поки що, не дуже поширене. Інвестиції, як вітчизняних так й іноземних інвесторів найчастіше трапляються як разові акції і займають невелику питому вагу в загальному обсязі фінансування. Нерідко зовнішні власники присутні номінально і не вносять ніякого внеску у розвиток підприємства.

Іноземні інвестиції як джерело фінансування інновацій найбільш доступні для підприємств, контрольованих іноземним капіталом. Відомий шлях залучення іноземних інвестицій це створення спільних виробництв, реалізація сумісних проєктів з іноземними партнерами за умови фінансування західного партнера.

Наявна інформація не дозволяє зробити однозначних висновків про те, в чому ж все-таки полягають інтереси основних інвесторів інновацій. Можна припустити, що держава в особі центральних і місцевих органів управління вкладає засоби для вирішення соціальних проблем (створення робочих місць, підтримка життєво важливих галузей і т. д.), зміцнення влади окремих правлячих угруповань (підтримка політично лояльних господарських керівників), створення нових джерел поповнення бюджету.

Таблиця 2

Динаміка джерел фінансування інновацій підприємств за галузями харчової промисловості

№ п/п	Показники	Галузі														
		Виробництво напоїв					Кондитерська					Цукрова				
		2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
1	Вітчизняних інвесторів		673													
2	Іноземних інвесторів	10 183,8	30 671,5	54 701,1		3343			18 547							
3	Інші джерела			47	13 106,0				10							
4	Кредитів:	8 904,2	57 059,7	52 698,9	56608	2389			800	9 982,5	4 183			803,3		
5	Державного бюджету	1 725,1		1 380		18,6										
6	Місцевих бюджетів	881		17												
7	За рахунок власних коштів	133481,3	205 917	163 308,2	157788,1	269014	41783	62080	29 356	49093,1	76977,6	1 193,8	4272,1	1 955,7	6845	3453
8	Загальні витрати	155175,4	294 321	272152,2	227 502,1	274765	41783	62080	48 713	59075,6	81160,6	1 193,8	4272,1	2 759,0	6845	3453

№ п/п	Показники	Галузі														
		Хлібопекарська					Молочна					М'ясна				
		2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
1	Вітчизняних інвесторів				1,3				27 826	2 573	8008,4		4 072,0			
2	Іноземних інвесторів	666,8	7985	5 446,0							8698,9	1767	8 847,9	9 677,6	13601	
3	Інші джерела		607,4	288			221,2			3 249,2		12 136,6	0,4	193	59	
4	Кредитів:		19557,4	32 265,4	10 117,7	116 567	2721	34 738	12 626	1 872,6	13357,3				144	
5	з них на пільгових умовах		61			5763										
6	Державного бюджету										1200,0	20				
7	Місцевих бюджетів	10														
8	За рахунок власних коштів	13 048,4	58 306,5	22 682,4	28236,2	86779	20157	53967	42 925	15 599,9	25306,5	15 825,3	14 008	19 032	21156	3698
9	Загальні витрати	13725,2	86 517,3	60681,8	38355,2	203346	23099	88 705	83 377	23 294,7	56571,1	29 748,9	26 928	28 903	34960	3698

Розраховано автором за даними Міністерства статистики України.

Джерела і розміри фінансування інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості за галузями у динаміці подані в табл. 2.

Аналізуючи дані таблиці можна стверджувати, що підприємства всіх галузей харчової промисловості, що розглядаються, протягом 2001-2005 рр. здійснювали фінансування інновацій за рахунок власних коштів. Найбільший обсяг капітальних вкладень здійснювався на підприємствах-виробниках напоїв, кондитерської, хлібопекарської, молочної галузей у 2002 р., що пов'язано з максимальним фінансуванням інновацій за рахунок власних коштів. Так, у 2002 р. на підприємствах-виробниках напоїв 70% інвестицій в інноваційну діяльність були здійснені за рахунок власних коштів, в кондитерській і цукровій галузях – 100% інвестицій за рахунок власних коштів, в хлібопекарській – 67,4%, в молочній – 60,8%, м'ясопереробній – 52%. В 2005 р. ситуація змінилася, а саме: частка обсягу власних інвестицій в інноваційну діяльність в загальному обсязі інвестицій становила:

- на підприємствах – виробниках напоїв – 97,9%.
- на підприємствах кондитерської галузі – 94,8%.
- на підприємствах цукрової галузі – 100%.
- на підприємствах хлібопекарської галузі – 42,7%.
- на підприємствах молочної галузі – 44,7%.
- на підприємствах м'ясопереробної галузі – 100%.

Отже, можна зробити висновок, що в 2005 р. на підприємствах хлібопекарської та молочної галузей обсяги власних коштів в інноваційну діяльність зменшилися – це пов'язано зі збільшенням розмірів кредитів, особливо, в хлібопекарській галузі (57,3% від загального обсягу фінансування) та вкладення коштів вітчизняних (14,2%) та іноземних інвесторів (15,4%) у підприємств молочної галузі. Зворотне становище спостерігається на підприємствах м'ясопереробної галузі та на підприємствах виробництва напоїв. Обсяги фінансування за рахунок власних коштів на підприємствах м'ясної галузі у 2005 р. зросли майже в два рази в порівнянні з 2001-2002 рр. і досягли 100%. На підприємствах з виробництва напоїв обсяги за рахунок власних

інвестицій збільшилися приблизно на 30% порівняно з попередніми роками (2002-2004 р.р.) і їх частка становила 97,8%. І якщо для підприємств з виробництва напоїв це є цілком позитивне явище, так як при збільшенні частки фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів, збільшилася в 2005 р. порівняно з 2004 р. у 1,2 рази загальна сума фінансування інноваційної діяльності – це свідчить про те, що у підприємств цієї галузі достатньо власних коштів для інноваційного розвитку; то для підприємств м'ясопереробної галузі через відмову іноземних інвесторів у 2005 р. вкладати кошти у фінансування інноваційної діяльності, частка яких на протязі 2001–2004 р.р. була на рівні 35%, то загальний обсяг фінансування в 2005 р. в порівнянні з попереднім роком зменшився майже в 10 разів.

Майже не змінна ситуація залишилася у кондитерській та цукровій галузях харчової промисловості.

Іноземні інвестори вкладали кошти в інновації всіх галузей, крім цукрової, хоча характер їх вкладень був тимчасовий, а розміри – неспівставними. Так, за рахунок іноземних інвесторів протягом 2001–2005 рр. відбулось фінансування нововведень в м'ясопереробній галузі, а його розмір у 2004 р. зріс у 7,7 рази, порівняно з 2001 р. – з 1767 тис. грн у 2001р. до 13601 тис. грн у 2004 р., але в 2005 р. кошти іноземних інвесторів в цю галузь не вкладались. Протягом 2001–2003 рр. іноземні інвестори не дуже активно приймали участь у фінансуванні підприємств по виробництву напоїв та хлібопекарської галузі, їх частка в загальному обсязі фінансування в 2001 р. становила 6,6 % для виробників напоїв та 5,1 % для підприємств хлібопекарської галузі. В 2002 р. частка іноземних інвестицій зросла на 4 % порівняно з 2001р., а в 2003 р. становила 20,1% від загального обсягу інвестицій у харчову промисловість для підприємств-виробників напоїв та 9 % для підприємств хлібопекарської галузі. Іноземні інвестиції в кондитерській галузі мали місце лише в 2003 році, але досить відчутними, оскільки їх частка в загальному обсязі фінансування інновацій в цій галузі становила 38,1 % (18,5 млн. грн). Найбільший обсяг іноземних інвестицій у 2003 році (54,7 млн грн). було вкладено в підприємства виробники напоїв, що пов'язано з їх стабільною

діяльністю і зростаючим попитом на цю продукцію, більш-менш стабільною економікою країни в 2003 р. Слід зазначити, що в 2004 році іноземні інвестиції в підприємства по виробництву напоїв, а також вкладання коштів з державного бюджету були відсутні взагалі через нестабільну політичну ситуацію, відміну пільг і гарантій інвесторам, що пов'язано зі зміною влади в країні.

На відміну від іноземних, вітчизняні інвестори не поспішають вкладати свої кошти в інновації. Найбільше їх, поки що, приваблює молочна галузь. Так, на підприємствах молочної галузі вітчизняні інвестиції мали місце у 2003 р, 2004 р. та у 2005 р., що становило 33,4, 11 та 14,2 % відповідно від їх загальної суми. Також у 2002 р. вітчизняні інвестори вклали кошти у фінансування інновацій в підприємства м'ясопереробної галузі – 15,1 % від їх загального обсягу в харчову промисловість та незначні суми (0,7 млн грн або 0,23 %) у підприємства по виробництву напоїв і підприємства хлібопекарської галузі (у 2004 р.) в розмірі 0,013 млн грн або 0,001% від загального обсягу інвестицій. У інші досліджувані галузі харчової промисловості вітчизняні інвестори протягом 2001–2005 рр. не вкладали кошти в розвиток інноваційної діяльності.

Кредитні ресурси протягом 2001–2005 рр. залучали підприємства всіх галузей, але для цукрової та м'ясної промисловості вони мали тимчасовий характер (були присутні на підприємствах цукрової галузі в 2003 р. та на підприємствах м'ясної галузі в 2004 р.) їх розмір склав 29,1% від суми загальних інвестицій у цукровій галузі та 0,4% від суми загальних інвестицій у м'ясній галузі. З 2003 р. кредитні ресурси для фінансування інноваційної діяльності почали використовувати й підприємства кондитерської галузі. В 2003 р. вони були незначні 800 тис. грн (1,64% від загального обсягу фінансування), в 2004 р. вони значно зросли до 9982,5 тис. грн (17%), в 2005 р. обсяг кредитних ресурсів становив 4183 тис. грн (5,2%). Для інших галузей, зокрема, виробництва напоїв, хлібопекарській та молочної, кредитні ресурси були присутні постійно.

Огляд джерел фінансування інновацій був би неповним без розгляду ролі держави в інвестиційному процесі. Держава в особі бюджетів різних рівнів залишається важливим учасником інноваційного процесу на підприємствах. Але як свідчать дані табл. 2, фінансування інноваційної діяльності за рахунок

державного або місцевих бюджетів в дуже незначних розмірах відбувалось на підприємствах – виробниках напоїв у 2001 р. у розмірі 1,7% від загальної суми інвестицій, у 2003 р. у розмірі 0,5% від загальної суми інвестицій та у 2005 р. у розмірі 18,6 тис. грн, що становить 0% від загального обсягу фінансування; на підприємствах хлібопекарської та м'ясної галузей в 2001 р. у розмірі 0,1% від загальної суми інвестицій та на підприємствах молочної галузі у 2005 р. у розмірі 2,1% від загальної суми інвестицій.

За даними табл. 3 розглянемо напрями проведення інноваційної діяльності в які підприємства харчової промисловості вкладали власні та запозичені кошти.

Таблиця 3

**Динаміка фінансування витрат підприємства харчової промисловості
за напрямками проведення інноваційної діяльності**

№ п/п	Показники	Один. виміру	Роки				
			2001	2002	2003	2004	2005
1.	Витрати на інноваційну діяльність	тис. грн	489937,7	961285,4	564182,4	692332,2	1026455,5
2.	Кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю	од.	527	583	432	334	267
3.	Частка серед обстежених під-в	%	17,9	20,9	15,9	12,3	9,9
4.	Витрати на одне підприємство в т.ч.:	тис. грн	929,7	1648,8	1306	2072,9	3844,4
4.1	дослідження і розробки	тис. грн	10386,1	4008,7	8515,5	2927,1	1669,6
	- кількість підприємств	од.	44	63	44	27	19
	- витрати на одне підприємство	тис. грн	236	63,6	193,5	108,4	87,9
	- питома вага у структурі загальних витрат на інноваційну діяльність	%	2,1	0,4	1,5	0,4	0,2
4.2	придбання нових технологій	тис. грн	74851,9	104216	20359,9	84158,6	115020,2
	- кількість підприємств	од.	53	55	48	36	27
	- витрати на одне підприємство	тис. грн	14123	1894,8	424,2	2337,7	4260,0
	- питома вага у структурі загальних витрат на інноваційну діяльність	%	15,3	10,8	3,6	12,2	11,2
4.3	технологічну підготовку виробн-ва	тис. грн.	21571,4	37557,7	11230	5664,6	24886,1
	- кількість підприємств	од.	86	89	64	59	40
	- витрати на одне підприємство	тис. грн	250,8	422,0	175,5	96,0	62215,3
	- питома вага у структурі загальних витрат на інноваційну діяльність	%	4,4	3,9	2,0	0,8	2,4
4.4	придбання засобів виробництва	тис. грн	250645,5	561538,0	416022,1	389600,6	589840,8
	- кількість підприємств	од.	185	213	182	148	109
	- витрати на одне підприємство	тис. грн	1354,8	2636,3	2285,8	2632,4	5411,4
	- питома вага у структурі загальних витрат на інноваційну діяльність	%	51,2	58,4	73,7	56,3	57,5
4.5	маркетинг та рекламу	тис. грн	89246,6	250523,8	88940,9	198354,9	208866,1
	- кількість підприємств	од.	99	121	83	70	64
	- витрати на одне підприємство	тис. грн	901,5	2070,4	1071,6	2833,6	3263,5

	- питома вага у структурі загальних витрат на інноваційну діяльність	%	18,2	26,1	15,8	28,7	20,3
4.6	інші витрати	тис. грн	18781,8	3119,3	19114,0	11626,4	86172,7
	- кількість підприємств	од.	61	65	62	49	37
	- витрати на одне підприємство	тис. грн	307,9	48,0	308,3	237,3	2329,0
	- питома вага у структурі загальних витрат на інноваційну діяльність	%	3,8	0,3	3,4	1,7	8,4

Складено і розраховано за джерелами: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. - К.: Держкомстат України, 2004. - С. 190, 200, 202, 213, 215; НІДУ – 2005 с. 193, 204.

Найбільше коштів підприємствами було спрямовано на «придбання засобів виробництва, пов'язані з упровадженням інновацій». Їх частка коливалась у межах від 51,2 % (2001 р.) до 73,7 % (2003 р.) і становила 57,5 % (589840,8 тис. грн) у 2005 р. У розрахунку на одне підприємство витрати на цей напрям у 2005 р. збільшилися майже в чотири рази порівняно з 2001 р. (1,35 млн грн) і становили в 2005 р. – 5,4 млн грн, а динаміка їх зростання пов'язана із загальним обсягом фінансування на інноваційну діяльність по промисловості. Однак, слід зауважити, що досить мала частина підприємств, які займаються такою діяльністю (кожне п'ятнадцяте у 2005 р. порівняно з кожним десятим у 2001 р.), це свідчить про надзвичайно низький інноваційний рівень виробництва по промисловості, а також про незначне фінансування цієї діяльності.

Значна частка також припадає на витрати на маркетинг та рекламу, вона становила у 2005 р. 20,3 % (208866,1 тис. грн), а коливалась протягом періоду у межах від 15,8 % (2003 р.) до 28,7 % (2004 р.).

Третім значним компонентом витрат на інноваційну діяльність є витрати на придбання нових технологій, які становили у 2005 р. 115020,2 тис. грн, тобто 11,2 % у загальній структурі витрат; їх частка коливалась протягом періоду в межах від 3,6 % (2003 р.) до 15,3 % (2001 р.). Частка інших витрат (витрати, пов'язані з впровадженням технологічних інновацій, оплату послуг типу „інжиніринг”, консультацій запрошених кваліфікованих спеціалістів, робіт і послуг технологічного характеру, відповідних навчання, підготовки та перекваліфікації персоналу) на інноваційну діяльність становила у 2005 р. 8,4 % (86172,7 тис. грн), а протягом періоду вона змінювалась від 0,3 % (2002 р.) до 8,4 % (2005 р.). Частка цих чотирьох статей витрат склала у 2005 р. 97,4 % у загальному обсязі витрат.

І лише дуже незначна частка витрат направляється на проведення

підприємствами власних досліджень і розробок, а також на технологічну підтримку їх впровадження у виробництво. Питома вага витрат на технологічну підготовку виробництва була невеликою протягом 2001–2005 рр. і змінювалась у межах від 0,8 % (2004 р.) до 4,4 % (2001 р.), у 2005 р. вона становила 2,4 % (24886,1 тис. грн). Незначною була і питома вага витрат на дослідження і розробку протягом 2001-2005 рр., у 2005 р. вона становила лише 0,2 % (1669,6 тис. грн) від загального обсягу витрат, протягом періоду змінювалась у межах від 0,2 % (2005 р.) до 2,1 % (2001 р.). Якщо врахувати, що більшість галузевих науково-дослідних інститутів істотною мірою згорнули або взагалі припинили свою діяльність, то необхідно визнати, що в харчовій промисловості утворився значний розрив між потребою в оновленні асортименту вироблюваної підприємствами харчової продукції та реальною пропозицією її нових інноваційних видів.

Витрати на одне харчове підприємство поступово збільшуються, якщо в 2001 році вони становили 929,7 тис. грн, то в 2005 р. ці витрати вже становили 3844,4 тис. грн, що в 4,1 рази більше.

Розглянемо витрати на інновації підприємствами харчової промисловості за напрямками в розрізі галузей, які представлені в табл. 4 та 5.

Таблиця 4

Динаміка витрат на інновації підприємствами харчової промисловості за напрямками по галузям, тис. грн

Показники	Галузі														
	Виробництво напоїв					Кондитерська					Цукрова				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
Загальна сума витрат у тому числі:	157440,4	294321	272152,2	227502	274764,6	41783,2	62079,9	48713	59076	81161	1193,8	4272,1	2759	6845	3453,2
поточні витрати	49813,8	117244	121153,7	102642	197729,5	6702	7113	7982	22444	3456,6	760,6	175,7	1746	936	229,4
капітальні вкладення (довгострокові інвестиції)	107626,6	177078	150998,5	124860	77035,1	35081,2	54966,9	40731	36631	77704	433,2	4096,4	1013	5909	3223,8
За напрямками використання															
виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва	811,3	13986	5136,6	2711,7	15246,3	175,1	82,1	25,1	128,4	65,9	942,4	818,8	196	144,7	0
дослідження і розробки (без амортизації)	162,3	2292,4	3483,2	1471	902,6	6058,9	223,5	146,8	51,7	269,3	10,2	37,7			0
придбання нових технологій	3657,5	16374,4	13321,0	17985	23920,4	5	0	72,0	22402	0	0	0	80	4135	213,0
з них придбання прав на патенти, ліцензії на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків	2180,3	16336,4	13153,6	0	23202,9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
придбання безпатентних ліцензій, ноу-хау, технологій	1477,2	38	0	0	0,0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані із упровадженням інновацій	115201	203451	172427,5	133486	91427,2	34873	56162,8	47539	36343	77724	241,2	3369,3	1745	2551	3223,8
маркетинг, реклама	31812,4	57140,5	69298,7	62313	65564,6	601	5537,4	462,4	144,9	1320,5	0	46,3	33,2	6,1	16,4
інші витрати	5795,9	1076,8	8485,2	9535,2	77703,5	70,2	74,1	468,2	5,3	1780,8	0		704,6	8,2	0
Із загальної суми витрат - за типами інновацій : продуктові інновації			135714,3	200966	215708,1			18773	22945	15887			413,8	788,8	1029
процесові інновації			136437,9	26536	59056,5			29940	36131	65274			2345	6056	2424,2

Складено та розраховано автором за даними Міністерства статистики України.

Таблиця 5

Динаміка витрат на інновації підприємствами харчової промисловості за галузями

Показники	Галузі														
	Хлібопекарська					Молочна					М'ясна				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
Загальна сума витрат у тому числі:	13725	86531	60681,8	38355,2	203345,9	23099,1	88705,1	83377,2	23294,7	56571	29749	26928	28903	34960	3698,0
поточні витрати	9263,7	17459	6163,2	3487,1	8873,9	10054,1	12374,6	8378,4	6191,8	4886,4	19923	4337,3	3685	1812,5	203,6
капітальні вкладення (довгострокові інвестиції)	4461,4	69072	54518,6	34868,1	194472,0	13045	76330,5	74998,8	17102,9	51685	9826	22591	25218	33148	3494,4
За напрямками використання															
виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва	580,6	5579	2016,7	364,6	349,8	1134,5	1296	387	1337,5	114,4	3387,2	1367,2	482,8	45	0,0
дослідження і розробки (без амортизації)	24	64,3	33,9	8,3	4,0	16	192,9	52,5	16	0	17,9	43,6	2281		0,0
придбання нових технологій	8,5	33,6	438,1	165,7	0	76,9	236,3	4546,8	674,7	13,4	22,9	18,1	310,5	18,9	20,0
з них придбання прав на патенти, ліцензії на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків	8	12,3	0	0	0	1	32,8	2,0	0	0	0	13,1	0	0	0,0
придбання безпатентних ліцензій, ноу-хау, технологій	0,5	21,3	0	0	0	75,9	203,5	0	0	0	22,9	5	0	0	
придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані із упровадженням інновацій	11904	74578	57390,5	37631,7	201599,9	19682,4	83644,3	73029,6	18321,5	54485	13984	24885	25395	33811	3540,8
маркетинг, реклама	1079,1	5075,4	646,2	162,2	130,7	2057,8	2912,5	5208	2763,8	1836,4	107,7	375,1	350,8	1085,7	127,2
інші витрати	128,9	1200,9	156,4	22,7	1261,5	131,5	423,1	153,3	181,2	122,2	12229	238,8	83,2		10,0
Із загальної суми витрат - за типами інновацій : продуктові інновації			6576,8	9333,6	2238,8			7853,4	10560,2	4095,3			9896	3295,4	1387,2
процесові інновації			54105	29021,6	201107,1			75523,8	12734,5	52476			19007	31665	2310,8

Складено та розраховано автором за даними Міністерства статистики України.

Поточні витрати на інновації на підприємствах кондитерської галузі в 2001 р. становили 16% в 2004 р. – 38% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності; таке зростання відбулось не тільки за рахунок зменшення розміру капітальних вкладень, але й за рахунок зростання майже в 1,5 рази обсягів фінансування інновацій – з 41783,2 тис. грн. у 2001 р. до 59075,6 тис. грн у 2004 р. Але в 2005 р. різко зменшилася питома вага поточних витрат і становила лише 4,3% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності – це пов'язано, насамперед, із вкладення коштів у капітальні вкладення (довгострокові інвестиції), також із-за збільшення в 1,4 рази обсягу фінансування порівняно з 2004 р. Частка капітальних вкладень в структурі витрат на інновації на підприємствах кондитерської галузі протягом 2001-2003 рр. була майже незмінною: 83,96% в 2001р., 88,54% в 2002р., 83,61% в 2003р., але в 2004 р. за рахунок придбання нових технологій на суму 22402 тис. грн частка капітальних витрат на придбання нових машин, обладнання та устаткування зменшилась на 21%. А в 2005 році ситуація змінюється і капітальні вкладення збільшуються на 33,7% і становлять 95,7% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності. Такі зміни відбулися за рахунок вкладення коштів у придбання машин, обладнання, установок й інших основних засобів, пов'язаних із упровадженням інновацій на суму 77724 тис. грн, що становить 96% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств кондитерської галузі.

Структура витрат на інновації на підприємствах хлібопекарської галузі протягом 2001-2005 рр. змінилась повністю: якщо в 2001 р. переважали поточні витрати – частка поточних витрат становила 67,5%, то в 2005 р. переважали капітальні витрати – 95,6%. З кожним роком збільшується частка витрат на придбання нових машин, обладнання, установок, особливо це було відчутно у 2005 р. розмір коштів у цей напрямок фінансування інноваційної діяльності становив 201599,9 тис. грн – це свідчить про те, що відбувається поступове оновлення основних засобів на цих підприємствах, але зменшуються витрати на виробниче проектування та інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва з 5579 тис. грн.

(6,4% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств хлібопекарської галузі) у 2002 р. до 349,8 тис. грн (0,2%) у 2005 р. Також мають негативну тенденцію витрати на маркетинг та рекламу, частка цих витрат зменшилася з 8% у 2001 р. до 0,1% у 2005 році.

Структура витрат на інновації на підприємствах молочної галузі схожа на структуру хлібопекарської галузі: якщо в 2001 р. частка поточних витрат становила 43,5%, то у 2004 р. вона становила лише 26,6% при майже однаковому розмірі витрат на інновації у цих роках (23099,1 тис. грн. у 2001 р. та 23294,7 тис. грн у 2005 р.). В 2005 р. питома вага поточних витрат різко знизилася і становила 8,6% це відбулося за рахунок збільшення капітальних вкладень частка яких становила 91,4%, такий значний обсяг витрат на придбання машин, обладнання, установок й інших основних засобів частково пояснюється впровадженням великої кількості нових технологій і, відповідно, переоснащенням виробництва під ці технології. Роками, в які проводилось активне фінансування інновацій були – 2002 р. та 2003 р., розмір витрат на інновації в цей період був майже в чотири рази вищим ніж у 2001 р. та 2004 р. і 1,5 рази вищим ніж у 2005 р. і становив 88705,1 тис. грн у 2002 р. та 83377,2 тис. грн у 2003 р. Така велика різниця в фінансуванні була обумовлена придбанням нових машин, устаткування в 2002 р. на суму 83644,3 тис. грн та в 2003 р. на суму 73029,6 тис. грн.

Структура витрат на інновації на підприємствах м'ясопереробної галузі протягом 2001-2005 рр. була повністю змінена. Так, в 2001 р. переважали поточні витрати на інновації, які становили 67% від загального обсягу фінансування, а в 2004-2005 рр. переважали капітальні вкладення, частка яких становила більше ніж 94% від загального обсягу. М'ясоперобна галузь – єдина з досліджуваних, де розміри фінансування інновацій зросли на 17,5% протягом 2001-2004 рр. В основному кошти вкладались у придбання нових машин, обладнання, устаткування протягом всього аналізованого періоду, а також у технологічну підготовку виробництва – у 2001-2002 рр., дослідження і розробки – 2003 р. Але в 2005 році різко зменшилося, майже в 10 разів, фінансування інноваційної діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Структура витрат на інновації підприємств цукрової галузі протягом 2001-2005 рр. також зазнала суттєвих змін, якщо в 2001 році частка поточних витрат становила 63,7% , то в 2005 р. – лише 6,6%. До 2004 р. кошти вкладались в технологічну підготовку виробництва (2001р. – 78,9%), придбання нових машин та устаткування (2002 р.- 79%, 2003р. – 63,3%), в 2004 р. перевага була віддана придбанню нових технологій (60,4%), а не машин й обладнання (37,3%), а в 2005 р. кошти знову вкладаються в придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів, пов'язані із упровадженням інновацій (93,4%).

Висновок. Отже, аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості свідчить, що найбільш інноваційно-активними є підприємства-виробники-напоїв, які більше за інших вкладають власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кредитні ресурси у дослідження і розробки інноваційних продуктів, придбання нових технологій, машин, обладнання, устаткування, об'єкти інтелектуальної власності, маркетинг, рекламу, і в результаті отримують найбільші прибутки від реалізації інноваційних продуктів. Галузь виробництва напоїв є лідером серед галузей харчової промисловості щодо впровадження інновацій, тому що внутрішній ринок більшості підгалузей цієї галузі (окрім виробництва пива) є насиченим і зростає дуже незначними темпами. Конкуренція на цьому ринку є дуже високою, що і примушує підприємства постійно займатися інноваційною діяльністю: оновлювати асортимент, застосовувати нові технології, нові методи пакування та зберігання продукції, застосовувати нові форми реклами.

Друге місце по активності інноваційної діяльності посідають підприємства кондитерської та молочної галузей, третє місце належить підприємствам хлібопекарської галузі, четверте місце – підприємствам м'ясної галузі. Основними стимулами впровадження у молочній та кондитерській галузях є високий рівень конкуренції та пошук нових ринкових ніш. Що стосується підприємств хлібопекарської галузі, то значна частина їх потужностей не використовується після розпаду СРСР, основним напрямом інноваційної діяльності у цій галузі є модернізація (заміна застарілих

технологічних ліній на удосконалені нові), розробка нових продуктів та технологій подовження строків зберігання.

Найменш інноваційно-активними підприємствами є підприємств цукрової галузі, аналіз даних свідчить, що вони знаходяться в кризовому стані за ступенем впровадження нових технологій і розмірам фінансування інновацій. У цій галузі витрати на інноваційну діяльність були найнижчими порівняно з іншими 5-ма аналізованими галузями харчової промисловості: частка витрат на інноваційну діяльність у цій галузі не перевищувала 0,7 % від загального обсягу витрат на інноваційну діяльність підприємствами харчової промисловості; частка цукрової галузі у загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції підприємствами харчової промисловості не перевищила 1%. Цукрова галузь є технічно відсталою, для неї дуже гостро стоїть питання реконструкції існуючих заводів та будівництва нових, які б провадили виробничу діяльність на основі нових технологій. За досліджуваний період 2001–2005 рр. підприємствами цієї галузі було придбано лише 4 нових технології (технічних досягнення).

Список літератури:

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. / Під ред. Кузнецової О.М. – К.: Державний комітет статистики України, 2002. – 316 с.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. / Під ред. Кузнецової О.М. – К.: Державний комітет статистики України, 2003. – 316 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. / Під ред. Кузнецової О.М. – К.: Державний комітет статистики України, 2004. – 316 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник / Під ред. Кузнецової О.М. – К.: Державний комітет статистики України, 2005. – 422 с.